

Žádná zvláštní procedura pro mladistvé?

K trestní politice mládeže.

Claudius Messner

V České republice se v posledním období ozývají návrhy na snížení trestní hranice mladistvých. Jeho stoupenci argumentují hlavně tím, že se zvýšil počet trestních činů mladistvých a změnila se jejich struktura. Mladiství se dopouštějí více brutálnějších kriminálních činů, nevyjímajíc vraždy a loupežné-

ho přepadení. Proto jediné řešení této situace vidí ve snížení hranice trestnosti. Argumentace založena jen na statistických přehledech však nemůže nahradit ucelenou koncepci preventivní péče o mladistvé.

V následujícím výkladu se pokusím naznačit některé souvislosti a východiská koncepce diverze. Di-

verze chápeme v širším smyslu slova jako vyhnutí se trestněprávní kontrole, aby na její místo mohli nastoupit jiné, ne-trestající intervence. V první části uvedu srovnání právní úpravy trestné činnosti mladistvých v České a Německé spolkové republice. Poté si položíme otázku, jaký význam má kriminalita mládeže podle empirických metod. Na tomto základě pak nastíníme vývojové tendence německého trestního práva mladistvých a pokusíme se odhadnout, jaké pozice v aktuální praxi diverze zaujímá tzv. mediace jako vlastní inovace novelizovaného německého zákona o soudech pro mladistvé (Jugendgerichtsgesetz JGG).

Společné znaky a rozdíly: právní sankce pro mladistvé v České republice a Německu.

Zákonem č. 48/1931 ze dne 1. 4. 1931 disponovala již první republika podrobným zákonem o soudech pro mladistvé (72 paragrafů). Tento zákon, který byl schválen ještě během funkčního období presidenta Masaryka, byl tenkrát na výši doby a spočíval na buržoázně-demokratickém právním vědomí. Obsahoval hmotněprávní ustanovení (§§ 1, 27, 61, 62, 65), předpisy o soudní soustavě a trestním řízení (§§ 28, 58, 60, 69) i předpisy o zřízení výkonu trestu mladistvých (§§ 59, 63, 64). Tento zákon o soudech pro mladistvé byl po příchodu komunistů k moci zrušen československým zákonem č. 86/1950 Sb., trestní právo mladistvých bylo opět integrováno do obecného trestního práva. Rozhodující hmotné předpisy pro mladistvé v něm byly stanoveny v obecném trestním právu (zákon č. 140/1961 Sb., VII. kapitola, §§ 74–87), procedurální předpisy v trestním řádu (zákon č. 141/1961 Sb., XIX. kapitola, 1. hlava, §§ 291–301) a ustanovení o výkonu trestu mladistvých v §§ 51–60 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

Na rozdíl od § 3 německého zákona o soudech pro mladistvé (JGG) jsou zde definováni jako trestně zletilí mladiství po dosažení 15 let nezávisle na svém stupni vývoje. Trestněprávní odpovědnost tak už nemusí být zvlášť stanovena, jak to předepisuje německé právo. Vina může být odmítnuta jen z důvodů uznaných obecným trestním právem (§ 12 tr. zák.). U mladistvých stojí v popředí, i z hlediska uložení trestu, také společenská nebezpečnost činu, tj. ve smyslu zvýšení práhu trestného činu (§§ 75, 3 odst. 2 tr. zák.) Vedle toho musí soudce při výběru sankce a výměře trestu brát v úvahu stupeň zralosti mladistvého. Výroky o „zralosti“ jsou důležité především pro rozhodnutí, zda bude nařízena ochranná výchova (§ 292 tr.ř.)

Rozšíření ustanovení pro mladistvé na věkovou skupinu dospívajících ve smyslu § 105 JGG (v do-

bě činu 18–21 let) neexistuje. U mladých dospělých však v rámci výměry trestu může být vzato v úvahu jako polehčující okolnost, že „trestný čin byl spáchan ve věku, který je blízký věku mladistvého“ (§ 32 písm. b) tr. zák.). Při výkonu soudní pravomoci spadají pod tuto klauzuli 18–ti, 19–ti a (zřídkka) 20–tiletí pachatelé, uplatňována je však převážně na prvopachatelé a pachatelé bagatelní kriminality.

Soud může dále „vzhledem k výjimečným okolnostem případu“ ponechat v platnosti podmíněné odsouzení mladistvého dokud nedosáhne 20 let. Místo zrušení podmínky může soud přiměřeně prodloužit její dobu, ne však déle, než o dva roky (tj. podmínka smí dle § 82 odst. 2 věta 2 ve spojení s § 82 odst. 1 tr. zák. – srov. § 26 odst. 2 š. 2 JGG, dle kterého může podmínka činit nejvýše čtyři roky – být prodloužena nejdéle na pět let).

I v bývalém československém právu nefigurovalo tedy žádné automatické zrušení. Samozřejmě tam však chybí předpis, který by výkon trestu výslovně stanovil jako poslední možnost řešení sporu. Trest odnětí svobody mladistvého je stejně jako podle § 92 odst. 1 JGG vykonáván ve zvláštních věznicích (§ 81 odst. 1 tr. zák.). Do takových ústavů jsou zařazováni mladiství, kterým v době spráčení trestního činu ještě nebylo 18. let. Výkon trestu odnětí svobody probíhá výhradně v uzavřených zařízeních. Podle § 81 odst. 2 tr. zák. může soud rovněž umístit v těchto ústavech mladistvé, kteří v době nástupu trestu už překročili hranici 18 let. Zohlednit se při tom má délka trestu i stupeň a povaha narušení mladistvého. V praxi se většinou uplatňuje hranice 20 let. Německé právo mladistvých otvírá možnost výkonu trestu pro mladistvé i osobám, které v okamžiku nástupu trestu nedosáhly 24. roku života (§§ 92 odst. 2, 114 JGG).

Dovršil-li mladistvý ve výkonu trestu 18. rok věku, může soud rozhodovat, zda si odsouzený zbytek trestu odpyká ve věznicí „pro ostatní odsouzené“ (§ 81a odst. 1 tr. zák., ve znění zákona č. 152/95 Sb.). V případě přeřazení do „věznice pro ostatní odsouzené“ může zároveň rozhodnout, že mladý odsouzený bude nadále zařazen do jiného typu věznice, „který se od věznice, v níž dosud trest vykonával, může líšit o jeden stupeň“, přičemž je přeřazení do věznice pro ostatní odsouzené vždy považováno za rozhodnutí o přeřazení do věznice s přísnějším režimem (§ 81a odst. 1, 2 tr. z., ve znění zákona č. 152/95 Sb.).

Peněžitý trest smí být uložen výdělečně činným. Peněžitý trest zpravidla musí být dostačující k dosažení obecných a individuálních preventivních účelů trestu (§ 53 odst. 1 tr. zák.). Předpoklady vykazují částečnou paralelu k § 15 odst. 2 č.1 JGG (pokuta při lehkém poklesku a samostatném disponování

peněžními prostředky). Vzhledem k výši peněžitého trestu a případně k nedobytnosti pohledávky platí zásadně obecné trestní právo. Náhradní trest odnětí svobody může činit až dva roky (§ 54 odst. 3 tr. zák.).

U zrušeného *nápravného opatření* se jednalo o sankci bez odnětí svobody (§ 44 odst. 2 tr. zák.), která je německému trestnímu právu mladistvých neznáma. Měla bezprostřední souvislost se socialistickým hospodářským systémem: odsouzenému byla během doby trestu srážena určitá část jeho mzdy. Tímto způsobem se docílilo průběžného peněžitého trestu založeného v podstatě na splátkovém způsobu úhrady. Po ukončení srážek ze mzdy byl odsouzený považován za netrestaného (§ 45 odst. 3 tr. zák.).

Podmíněné odsouzení bylo doposud právním institutem k zabránění či potlačení trestů odnětí svobody. Podle všeobecných ustanovení trestního práva soud podmíněně odložil výkon trestu při rozsudku k trestu odnětí svobody nepřesahujícím dobu dvou let, pokud měl důvod k domněnce, že účelů prevence bude dosaženo i bez výkonu trestu odnětí svobody. Prognóza se přitom mohla opírat buď o samotnou osobu pachatele nebo navíc o nabídnutou záruku za nápravu pachatele (§ 58 odst. 1 tr. zák.).¹ Předběžný rozsudek nevyklučoval – stejně jako v Německu – podmíněné odsouzení. Paralela k německému právu – nehledě na možnou délku odložitelného trestu – byla i v tom, že při tzv. „škodlivých sklonech“ byla předpokládána prognóza možná rovněž jen při zahrnutí podpůrných nápomocných institucí. Zatímco úprava zkušební doby se příliš nelší od § 22 JGG, neexistovala na rozdíl od § 24 JGG žádná obligatorní probační služba. Uložení povinnosti náhrady škody platilo v ČSSR jako pravidlo (§ 59 odst. 2 tr. zák., § 228 odst. 1 tr. ř.).

Orgány péče o mladistvé – zhruba srovnatelné se soudní pomocí mladistvým dle § 38 JGG – pracovaly jak s ohroženými mladistvými, kteří měli závažné výchovné problémy, tak také v rámci trestněprávní péče o mladistvé s mladistvými delikventy. Co se týče podmíněného propuštění z výkonu zbytku trestu odnětí svobody, platí pro mladistvé stejné předpisy jako pro dospělé. Tato úprava je znatelně přísnější než v § 88 odst. 2 JGG, podle kterého odklad zbytku trestu předpokládá pouze odpykání jedné třetiny nebo – u trestů do jednoho roku – může proběhnout dokonce dříve. V bývalém Československu měl soud výkon trestu odložit po polovině doby trestu odnětí svobody, pokud se odsouzený během výkonu „polepšil“ a mohla být stanovena příznivá prognóza. Předpoklady pro odložení zbytku trestu pro

mladistvé jsou v Německu opět nižší. Stejně jako v Německu vede soud dohled v podmínce, sjednání kurátora v podmínce však v současné České republice není obligatorní (viz však § 60a a násl. tr. zák., ve znění zák. č. 253/1997 Sb.).

Soud smí upustit od potrestání mladistvého i tehdy, když není nabídnuta žádná záruka. V těchto případech může soud požádat, odchylně od všeobecných ustanovení, společenskou organizaci o výchovný působení (§ 77 odst. 1 tr. zák.). V praxi se takovéto žádosti vyskytly zřídka; převážně se upustilo od potrestání (což se přirozeně týkalo hlavně prvopachatelů s bagatelními delikty). V případě upuštění od potrestání bylo na pachatele pohlíženo, jako by nebyl odsouzen (§ 24 odst. 2 tr. zák.).

Kromě trestu odnětí svobody má soud k dispozici jako sankce v širším smyslu spojené s odnětím svobody ochrannou výchovu a ochranné léčení (umístění v psychiatrickém ústavu). *Ochranná výchova* je jako druh výchovného opatření srovnatelná s pečovatelskou výchovou dřívějšího německého JWG (§ 85 odst. 1 tr. zák.). Paragraf 85 odst. 2 trestního zákona ji omezuje nejdéle do dosažení věku 18 let, za určitých okolností do 19 let. Soudní nařízení ochranné výchovy vždy záviselo na faktických zdrojích výchovných zařízení. Nedostatek personálního a materiálního vybavení výchovných zařízení a chybějící počet míst vedly k tomu, že byla ochranná výchova nařizována pouze u malé části mladistvých. Výchovné domovy mládeže rozdělené podle věku a pohlaví (dětí do 14 let, mladiství od 15 do 18 resp. 19 let) podléhaly ministerstvu školství, mládeže a tělesné výchovy. Pokud se kvůli ochranné výchově upustilo od současného potrestání, platil proband jako netrestaný. *Ochranné léčení* může být nařízeno alternativně nebo kumulativně k trestu (§ 72 odst. 3 tr. zák.). Používalo se většinou u drogových delikventů. Neurčitost doby umístění nebyla odstraněna ani propuštěním.

Už jsme konstatovali, že sazba *trestu odnětí svobody* stanovená pro jednotlivé skutkové podstaty se u mladistvých krátí o polovinu (§ 79 odst. 1 tr. zák.). Zatímco vzhledem k nejvyšší výměře odnětí svobody se oba právní řády shodují, nepředpokládá české trestní právo (§ 39 odst. 1 tr. zák.) žádný trest pro mladistvé, který by odpovídal minimální době šesti měsíců stanovené v § 18 odst. 1 věta 1 JGG. Krátkodobé tresty odnětí svobody, především v rozsahu mezi třemi a šesti měsíci, se proto vyskytují velmi často. Chybí sankce podobná polepšově (§ 16 JGG). Na rozdíl od německého trestního práva mladistvých neexistují žádné výstrahy, nařízení a uložení povinnosti.

¹ Společenské organizace přebíraly v praxi asi u pětiny všech odsouzených „záruku za převýchovu“ mladistvého.

Zatímco je princip legality (§ 2 odst. 3 tr. ř.; srov. § 152 odst. 2 StPO) stejně jako v Německu vícenásobně omezen principem oportunitity (§§ 159 odst. 3, 172 odst. 2 tr. ř.; srov. §§ 153 a násl. StPO), není výslovně uznána zvláštní procedurální zásada subsidiarity jako v §§ 45, 47 JGG. Z hlediska oportunitity může být řízení zastaveno zvláště tehdy, když očekávaný trest nemá význam vedle trestu již uloženého nebo ukládaného (§ 172 odst. 2 písm. a) tr. ř.; srov. § 154 odst. 1 StPO). Trestní stíhání je dále zastaveno, pokud byl čin rozhodnut v správním řízení a toto rozhodnutí se jeví jako dostačující (§ 172 odst. 2b tr. ř.).

Statistické trendy.

Statistické údaje o vývoji kriminality i o sankcích ukládaných v ČSSR resp. pak v České republice musíme interpretovat jen s nejvyšší opatrností. K jejich pochopení bychom se nejprve měli podívat na podmínky, za kterých probíhala v popřevratových letech kriminologický výzkum, nebo za kterých ještě dnes probíhá.

Znaky tohoto kontextu jsou tyto:

1. růst kriminality,
2. nízká funkčnost (organizačně-technické problémy plynulého vyřizování trestních věcí) a snížená prestiž orgánů trestního stíhání (výrazná ztráta autority a prestiže policie, státních zastupitelství a soudů, existenční nejistota mnoha policistů, právníků a vězenských pracovníků),
3. absence empirických vědomostí o kriminalitě a kritických evaluací efektivity „starého“ trestního práva,
4. nedostatečná materiální podpora při reorganizaci trestního soudnictví a nových koncepcí kriminální politiky.²

Z toho vyplývají jako ohniska současného výzkumu

- a) zkoumání oblastí kriminality mládeže, násilné a hospodářské kriminality,

- b) výzkum veřejného mínění a obav obyvatelstva před kriminalitou,
- c) výzkumy na poli prevence a resocializace.³

Vývoj kriminality: Podle českého autora Zapletal byl v ČSFR od roku 1990 zaznamenán nárůst registrované kriminality. Zatímco v roce 1989 bylo registrováno 167 166 trestných činů, stoupl tento údaj v roce 1990 na 286 724 trestných činů, což znamená přírůstek o ca 70%. Tento nepříznivý trend trval i v roce 1991. K 1. 10. 1991 bylo v České republice policií zaznamenáno už 207 376 trestných činů; to znamená 97% kriminality registrované za celý rok 1990.

Současně neustále klesá podíl objasněných případů. Zatímco v roce 1989 představoval podíl vyřešených případů 70% veškeré zaznamenané kriminality, klesl tento podíl v roce 1990 na pouze 32%. K 1.10.1991 se tato situace dále zhoršovala až na 27% objasněných trestných činů.

Analýza spáchaných trestných činů ukazuje, že se zmíněný nárůst týká především majetkových deliktů. Největší podíl těchto případů tvoří vloupání, následují kapesní krádeže a loupeže, přičemž u posledně jmenovaných byl zaznamenán nejrapidnější nárůst.

Násilné trestné činy, především ublížení na zdraví, vzrostly v roce 1990 ve srovnání s rokem 1989 přibližně o třetinu. Také počet vražd spáchaných v roce 1990, hlavně loupežných vražd, se ve srovnání s rokem 1989 zvýšil o 70%.

Česká právnička Válková se domnívá, když shrnuje souhrnný stav diskuze o důvodech tohoto vývoje v České republice, že jeho „příčiny“ lze utřídit do pěti skupin:⁴

- absence stabilního systému hodnot na základě rychlé sociální přeměny a na základě prožitých „minulostí“⁵,
- polevující formální sociální kontrola (obzvláště policie, shovívavá trestní politika a trestní zákonodárství) (přímá souvislost),
- „rozsáhlá prezidentská amnestie v lednu 1990“,

² viz k tomu: KRATOCHVÍL, V.: Gegenwärtiger Zustand und Perspektiven der Strafrechtsreform in der ČSFR. Ausgewählte Probleme. In: HUNGR, P. – ŠMAUSOVÁ, G. (red.): Normativität und Realität des Rechts. Brno 1993, str. 44–53, nebo ZAPLETAL, J.: Kriminologische Forschungen am Institut für Kriminologie und Sozialprävention in Prag zu Beginn der neunziger Jahre. In: HUNGR, P. – ŠMAUSOVÁ, G. (red.): Normativität und Realität des Rechts. Brno 1993, str. 137–50, nebo VÁLKOVÁ, H.: Änderungen der jugendrechtlichen Sanktionspraxis in der Tschechischen Republik nach dem 17. November 1989. In: Grundfragen 1992. str. 280–290.

³ srovnej: ZAPLETAL, J.: Kriminologische Forschungen am Institut für Kriminologie und Sozialprävention in Prag zu Beginn der neunziger Jahre. In: HUNGR, P. – ŠMAUSOVÁ, G. (red.): Normativität und Realität des Rechts. Brno 1993, str. 137–150.

⁴ VÁLKOVÁ, H.: Aktuelle Kriminalitätsentwicklung in der ČSFR und heutige kriminologische Forschung. In: MschrKrim 75/4, str. 214.

⁵ viz k tomu: ZAPLETAL, J.: Kriminologische Forschungen am Institut für Kriminologie und Sozialprävention in Prag zu Beginn der neunziger Jahre. In: HUNGR, P. – ŠMAUSOVÁ, G. (red.): Normativität und Realität des Rechts. Brno 1993, str. 141.

- zhoršení ekonomické situace (přímá souvislost),
- rasové a národnostní konflikty, které byly v minulosti tabuizovány, ne však zrušeny.

Touto argumentací se nemůžeme řídit. To, že uvedené faktory hrály roli v situaci státu po převratu a měly a mají jako rámcové podmínky mimo jiné i vliv na vývoj kriminality, je samozřejmě nasnadě. K *vysvětlení* konkrétních průběhů a procesů kriminalizace se však zdají být příliš *nespecifické*, jak s ohledem na vývoj v České republice tak na zvláštnosti ČR např. oproti Polsku. Především se mi zdá, že autorka v žádném případě dostatečně neprokázala naznačené *kauzální* („přímé“, „příčinné“) souvislosti. Ve shodě s autorkou však věříme, že „minulost“ hraje podstatnou roli a že ten, kdo se zajímá o význam alternativních sankcí v trestním právu, musí ověřovat i jejich historicko-politický kontext.

Vývoj sankcí v letech 1987–1991: Válková poskytuje základní informace o uvedeném období, ze kterých můžeme odvodit toto:

Celkově došlo k podstatnému poklesu *kvóty odsouzených*, a to ve všech věkových skupinách. U dospělých činila kvóta v roce 1990 pouze třetinu odsouzených roku 1987 u mladistvých to bylo dokonce pouze 6%. V roce 1991 se kyvadlo opět vrátilo, když počet odsouzených zásadně vzrostl, takže činil u dospělých 50% a u mladistvých dokonce 70% kvóty roku 1987. Podstatně poklesl také podíl žen na počtu odsouzených, a to jak u dospělých tak u mladistvých: v letech 1990–1991 o 4–5% ve srovnání s rokem 1987.

Zvýšil se počet případů, ve kterých soud upustil od potrestání: u mladistvých došlo k významnému nárůstu ze 6% na 12–13%, u dospělých s hodnotami z 1% na 2,5–3% byl nárůst nižší.

Po zrušení nápravných opatření vzrostl počet vnesených „klasických“ *pěněžitých trestů*, což se zřetelně projevuje u dospělých, kde se podíl zvýšil z 9% (1987) na 13% (1991); u mladistvých je tento trest naopak málo významný, ačkoliv i zde se podíl zvýšil z 1% (1987) na 2% (1991).

Také podíl *podmíněně odložených trestů odnětí svobody* se zvýšil, a sice u dospělých velmi výrazně z 27% (1987) na 52% (1991); u mladistvých bylo zvýšení menší – z 64% (1987) na 71% (1991).

Počet osob odsouzených k *nepodmíněným trestům odnětí svobody* klesl u mladistvých v období me-

zi lety 1987 až 1991 o asi 6%, u dospělých o ca 3%. Struktura uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody se ve sledovaném období u dospělých nijak podstatně nezměnila. Podíl trestů *do jednoho roku* se pohyboval mezi 44% a 47%, s výjimkou roku 1990, kdy byl zaznamenán pokles na 42%. Podíl trestů *od jednoho roku do pěti let* se pohyboval mezi 49,4% (1991) a 53,6% (1987). *U trestů mezi pěti a 15 lety* zjišťujeme stály růst ze 2% (1987) na 4% (1992). Tresty na dobu mezi 15 a 25 lety nehrají žádnou významnou roli a jejich podíl se nijak podstatně nemění.

U *mladistvých* pozorujeme vzhledem ke struktuře nepodmíněných trestů odnětí svobody naopak podstatné změny: Mezi lety 1987 a 1989 počet trestů s výměrou do jednoho roku pomalu klesal z 71% na 63%, zatímco ve stejném období vzrostl podíl trestů s výměrou od jednoho roku do pěti let z 29% na 36%. V roce 1990 se situace změnila ve prospěch ukládání vyšších trestů od jednoho roku do pěti let (64%) a na úkor menšího podílu krátkých trestů s výměrou do jednoho roku (36%).

Vzhledem k počtu *uvězněných osob* se ukazuje, že koeficient osob ve výkonu trestu a ve *vyšetřovací vazbě* je s hodnotou 157 pořád ještě vysoký ve srovnání se zapadoevropskými zeměmi (kde se dlouhodobě pohybuje mezi 50 a 100); v osmdesátých letech to však bylo ještě 350 vězňů. *Ženy* se v současné době podílí na celkové populaci vězňů asi 3% a jejich koeficient je velmi nízký, tj. pohybuje se kolem počtu ca 9–10 uvězněných žen ve věku 15 let a starších. Podíl *mladistvých* na celkové vězeňské populaci byl sice relativně nízký (asi 5%), přece jen je to číslo pořád ještě vysoké. K 1.2.1992 mělo, vztaženo ke věkové skupině mezi 15 až 19 lety hodnotu 73. Ve srovnání s jinými evropskými zeměmi obsadila Česká republika v této oblasti první místo.⁶

Kriminologické výsledky a nálezy.

Intence JGG dle chápání jeho zastánců můžeme formulovat v resumé, že „kriminální právo pro mladistvé má být něčím jiným, než trestním právem na bázi odplaty. Přednostně musí jít o to, reagovat na trestně relevantní pochybené chování mladých lidí 'výchovně', tj. pedagogicky zodpovědně, s perspektivou budoucí podpory.“⁷ A podle vzorce paradoxní argumentace, která chce zastavit násilím násilím, zní také požadavek, že proto musí „být ve statních sankcích obsažen také, a to primárně, nějaký rozvíjející

⁶ Statistické údaje skupiny 18 resp. 21-letých vězňů vypadají pro rok 1987 takto: Německo 32, Rakousko 18, Švýcarsko 18, Itálie 14, Řecko 24, Nizozemsko 35, Švédsko 38 a Norsko 46.

⁷ TRENCZEK, TH.: Jugendhilfe trotz(?) Kooperation im Strafverfahren. Wider die prähistorischen Ansichten über Jugend(gerichts)hilfe, „Erziehung“, Datenschutz und Diversion im Jugendstrafverfahren. In. DVJJ-Journal č.145/1994, str. 33.

prvek, pomocí kterého lze překonat porušení mezi a porušení vztahů⁸. Inkriminované chování mladistvých se zjevně – a právem – považuje za selhání v sociálních vztazích, přesto se teoretikové nechtějí zříci možnosti státního výkonu moci; reakce má být proaktivní, represivní zásah nemá mít pouze utiskující, zastrašující a ničivé prvky, ale na překročení mezi se má reagovat nátlakem a opětovným porušením a překročením mezi...

Ohlédneme-li od skutečnosti, že iluze, jak věděl již Freud, nás chrání před nelibými pocity a místo nich nám poskytuje uspokojení, nabízí tato teze zřetelnou výhodu, že v případě, když nevyjde, nemusíme přezkoumávat její logiku, nybrž si můžeme stěžovat na její chybné užití: „justice přeci až do dneška zůstává často svázána soudním pohledem na sociálně-pedagogické úkoly“.⁹

Právě na tomto „soudním pohledu“, tj. na oproštění trestního práva od úloh, které jsou mu cizí, a na jeho restriktivně korektním užívání je založeno liberální stanovisko, které bychom mohli v návaznosti na Ferrajoliho označit za *garanční*.¹⁰ Z této perspektivy shrnuje Schüller-Springorum půlstoletí péče o německé trestní právo, aby nakonec došel k závěru, že „nelze popřít, že soudy pro mladistvé užívají svůj zákon, JGG, velice selektivně a svévolně“.¹¹ Text zákona je považován, „srovnatelně s posilovnou s různými nástroji“, za „pojivo praxe“, a sotva můžeme mluvit o nějaké rovnosti šancí. To by šlo možná je u jednotlivých soudců a státních zástupců – co si ale máme myslet o soudcovské nezávislosti, která se honosí tím, že je podřízena pouze zákonu (čl. 97 I JGG), „když si na druhé straně justice zákon podřizuje?“¹² Kde pak zůstal princip legality?

Zde je jako v celé liberální argumentaci charakteristické, že na konci vyjde jako cíl, jako cesta vedoucí k rovnosti právě rekontextualizace trestných činů, tedy zpětný převod klasických deliktů mladistvých, poškozování majetku, jmění a fyzické integrity druhých, na problematiku porušování a konfliktnos-

ti vztahů.¹³ Zdá se, jako by takové argumentační vzorce byly neoddelitelnou součástí diskurzu trestního práva mladistvých. Lépe to uvidíme v dalším textu.

Dnešní sankční praxe vypadá následovně: v roce 1991 bylo 12 938 mladistvých a dospívajících (9 322 dospívajících a 3 616 mladistvých) odsouzeno k trestu pro mladistvé, z toho 8 126 k podmíněnému trestu.¹⁴ Bylo uloženo 68 459 kázeňských a 21 671 výchovných opatření. Z vysoce převažujících kázeňských prostředků to bylo uložení povinnosti (34 047), nejčastěji povinnosti uhradit peněžní částku obecně prospěšné instituci (21 668). Podpůrná opatření jako nařízení opatrovnické péče nebo kurzy sociálního tréninku nehrají co do kvantity žádnou podstatnou roli.

K doplnění můžeme konstatovat, že i když „zastavení řízení dle § 45 III JGG ... už léta klesá“, vypadá praxe velmi různě: např. v Brémách je počet zastavení řízení třikrát, v Hamburgu pětkrát vyšší než je spolkový průměr.¹⁵ Skutečnost, že se trestní praxe – včetně obecného trestního práva – v jednotlivých spolkových zemích liší, je dlouho známá a je také statisticky doložena. Podle jedné z nejnovějších regionálních studií od Heinze vyplývá, z vyhodnocení zápisů v ústředním spolkovém rejstříku pro mladistvé ročníku 1961, že při prvním deliktu „jednoduché krádeže“ (§§ 242, 247, 248 a StGB) bylo v městských spolkových zemích zastaveno přes 80% všech řízení dle §§ 45, 47 JGG v Baden-Württembersku a Porýní-Falci to však bylo jen asi 43%.¹⁶

Co můžeme říci ke konstrukci doposud nezmíněných ambulantních a jiných opatření, předpokládaných zákonem o soudech pro mladistvé? Při *nařízení opatrovnické péče* (§ 10) je sice těžištěm pomoc a podpora, ale protože klade vysoké nároky na personál je drahá, není určena pro běžné případy. Doba úpravy se doporučuje od 6 do 12 měsíců, povinná nejvyšší lhůta činí jeden rok. Soudní dvůr (JGH) je

⁸ tamtéž, str. 30–35,

⁹ tamtéž, str. 30–35,

¹⁰ viz k tomu: FERRAJOLI, L.: Il diritto come sistema di garanzie. In *Ragion pratica* 1993/1, str. 143–161.

¹¹ SCHÜLER-SPRINGORUM, H.: Recht und Gesetz in der Jugendgerichtsbarkeit. In: HAFT, F. et al. (vyd.): *Strafgerichtsbarkeit*. Festschrift für A. Kaufmann zum 70. Geburtstag. Heidelberg 1993, str. 652.

¹² tamtéž, str. 654.

¹³ srov. tamtéž, str. 657.

¹⁴ Počet nepodmínečně odsouzených v posledních letech klesá. Na této změně trestní praxe soudců pro mladistvé je pozoruhodné především to, že zákonodárce na tom nemá žádnou zásluhu. srov. VULTEJUS, U.: Die Härte de Strafrichter. In: *ZRP* 1992/10, str. 377.

¹⁵ BÖTTCHER, R.–WEBER, K.: Erstes Gesetz zur Änderung des Jugendgerichtsgesetzes. In: *Neue Ztschrift für Strafrecht* 1990/91–12, str. 562. srov. VULTEJUS, U.: Die Härte de Strafrichter. In: *ZRP* 1992/10, str. 377, nebo DÜNKEL, F.: Heranwachsende im (Jugend-) Kriminalrecht. In: *ZstW* 1992, 105/1, str. 142.

¹⁶ Průzkum se omezuje na Baden-Württembersko: HEINZ, W.: Flucht ins Prozessrecht? Verfahrensrechtliche Entkriminalisierung (Diversion) im Jugendstrafrecht: Zielsetzungen, Implementation und Evaluation. In: *Neue Kriminalpolitik* 1994/1, str. 36.

povinen opatření provést, role opatrovníka je zdůrazněna. To stejné platí pro *kurzy sociálního tréninku*, avšak s tím rozdílem, že jsou zde zdůrazňovány sociální učení a přehledná doba trvání kurzu, délka je stanovena nejvýše na šest měsíců.

Také u *nápravného zařízení pro mládež* (§§ 11, 15, 16, 58, 65, 87, 90) je důraz na „pomoci zvládnout potíže, které přispěly ke spáchání trestného činu“. ¹⁷ Zatímco důvodem všeobecného odmítní této sankce je praxe jejího výkonu, který postrádá sociálně-pedagogický obsah, není praxe soudnictví zjevně schopna se bez ní obejít: podíl nápravného zařízení pro mládež na odsouzeních sice klesl (1976: 23,6%, 1988: 18,6%), v roce 1991 však byl tento trest vynesena pořád ještě v 11 557 případech! Zákon nyní vymezil, že subjekt výkonu trestu, tj. soudce pro mladistvé soudu první instance okresu, ve kterém se zařízení nachází, může „z výchovných důvodů“ od výkonu trestu upustit (§ 87 III) a soudní dvory o to mohou zažádat.

Více ambulantních opatření ale zjevně znamená více *trestů v polepšovně*: zde zaznamenávají statistiky stálý nárůst, podíl polepšovny na odsouzených je asi 33%. Také u polepšovny je kladen důraz na „pomoc“ (např. Böttcher/Weber), tento trest ale podle komentářů očividně pomáhá spíše než mladistvému daleko více soudci, a to tím, že mu poskytuje onu „podpůrnou možnost, i ve sporném případě se alespoň pokusit uplatnit alternativní sankce.“ ¹⁸ Polepšovnu můžeme hodnotit jako „pružné opatření“, jehož opakování je tím pádem přípustné. Mladistvý musí ovšem mít možnost před soudem vypočídat.

Důležité změny vzhledem k *trestu pro mladistvé* (§§ 19, 21 II, 24, 30 I, 58 I, 85, 89a) jsou zrušení trestu na dobu neurčitou a rozšíření trestu podmíněného. Počet posledně jmenovaných v praxi stále stoupal, až dosáhl 50%, ¹⁹ a to bez současného nárůstu odvolání! V této oblasti ale zřejmě neexistuje žádná rutina: I přes dobré prognózy není podmíněný trest uložen pokud je výkon nařízen vzhle-

dem k vývoji mladistvého. ²⁰ K otázce, kdy tomu tak je, uvádí vládní návrh, že se zde nejedná o důvody výchovy nebo všeobecné prevence, nýbrž o důvody poměrnosti a subsidiarity, tj. konkrétní případy by měly nastat zvláště tehdy, když to bude požadovat „závažnost provinění“.

Vyšetrovací vazba (§§ 71, 72, 68) má v praxi relativně malý význam. Ke dni 31.12.1991 bylo ve vyšetrovací vazbě (na území bývalé SRN bez Hamburku) 403 mladistvých a 1 532 dospívajících (avšak 12 480 dospělých) a tato tendence dále klesá. ²¹ Pozoruhodné je, že v textu zákona (§ 72 I věta 2, s odvoláním na § 112 I 2 StPO) je zmínka o zátěžích z výkonu trestu!

Celkově považuje Heinz na základě svých údajů a pro prozkoumání všech evaluačních studií ve Spolkové republice za prokázané, že neformální vyřízení nezpůsobí žádně horší speciálně-preventivní následky než formální trest. Empirický výzkum v Německu tím potvrzuje to, co se už dříve ukázalo ve Spojených státech, a my k tomu můžeme jen dodat, že po téměř deseti letech vědeckého výzkumu teď konečně víme, že pomocí opatření diverze lze podstatnou měrou omezit pravděpodobnost opětovného výskytu odchylky, zvláště ale pak redukovat riziko přechodu k formálnímu trestání. Heinz s uspokojením zdůrazňuje, že se toto zjištění dnes už neopírá pouze o běžné teoretické doměnky, ale „je daleko více doloženo každodenní praxí, která byla předmětem výzkumu.“ ²² Z toho vyvozuje závěr: „Pro trestní právo orientované na následky jsou závěry zcela jasné: pokud je z *empirického* hlediska správné, že formální sankce nepřevažují nad neformálními sankcemi s jejich speciálně preventivní efecí, potom se z *právních* důvodů musí ve sporných případech dát přednost neformálním sankcím před formálními.“ ²³ Zabýváme-li se otázkou významu kriminality mládeže, musíme si nejprve ujasnit, že se za ní skrývá základní společenský problém. V každé společnosti očividně existuje problém, jak zacházet s odchýlným chováním svých příslušníků. Tento problém se netý-

¹⁷ BÖTTCHER, R.- WEBER, K.: Erstes Gesetz zur Änderung des Jugendgerichtsgesetzes. In. Neue Ztschft für Strafrecht 1990/91-12. str.

¹⁸ tamtéž, str. 8., zde se více než oprávněná jeví otázka, nakolik to znamená dvojnásobné potrestání mladistvého. srov. DÜNKEL, F.: Heranwachsende im (Jugend-) Kriminalrecht. In. ZstW 1992, 105/1, str. 110.

¹⁹ HEINZ, W.: Jugendstrafrechtspflege im Spiegel der Statistiken. Ausgewählte Daten für den Zeitraum 1955-1988. In. Mschr-Krim 1990/73, str. 221.

²⁰ BÖTTCHER, R.- WEBER, K.: Erstes Gesetz zur Änderung des Jugendgerichtsgesetzes. In. Neue Ztschft für Strafrecht 1990/91-12. str. 8

²¹ Spolkový statistický úřad (1994): Fachserie 10: Rechtspflege 1991, řada 4.2 (Výkon trestu-zařízení, stavy a pohyb vězňů), Wiesbaden 10.

²² „I při velice zdrženlivém hodnocení nálezů, které spíše přehodnocuje metodické problémy výzkumu sankcí...“ viz k tomu: HEINZ, W.: Flucht ins Prozessrecht? Verfahrensrechtliche Entkriminalisierung (Diversion) im Jugendstrafrecht: Zielsetzungen, Implementation und Evaluation. In. Neue Kriminalpolitik 1994/1, str. 32.

²³ tamtéž, str. 35.

ká jen struktury příslušného právního řádu a v žádném případě se netýká pouze odchýlného jednání mladých lidí. Přesto v něm můžeme vidět i určitou generační záležitost, neboť každá mladá nastupující generace vyrůstá v jiných ekonomických, sociálních, politických a kulturních poměrech. V tomto ohledu se musí logicky střetnout s předchozí, starší generací. Význam onoho specifického odchýlného chování mladých lidí, který nazýváme kriminalitou mladistvých, se proto musí historicky a sociálně obměňovat.

Pojem kriminalita mládeže závisí od její definice. Německé trestní právo pro mladistvé považuje za kriminalitu mládeže trestné činy mladistvých, tj. mladých lidí mezi 14 až 18 lety, a trestné činy mezi 18 až 21 lety – v jiných státech platí jiné definice. Labilita trestně právní definice se projevuje především v báni zákonodárce odvážit se v rámci reformy zákona o soudech pro mladistvé (JGG) učinit konečně tzv. velké řešení zvýšením věkové hranice trestní zodpovědnosti. Víme, že takto vymezené kriminální jednání mladistvých je vsudypřítomné a epizodní, a proto zůstávají speciálně-preventivní zásahy bez účinku. Klasicky jde převážně o přečiny proti majetku, vlastnictví a tělesné integritě.

K empirickému významu kriminality mládeže můžeme na základě policejní kriminální statistiky a dalších výzkumů konstatovat toto:

1. Podíl mladistvých a dospívajících na počtu policejně vyšetřovaných podezřelých je s výší ca 10% asi dvojnásobný než jejich podíl na počtu obyvatel.²⁴
2. Kriminální zatížení obyvatel věku přes 30 let je výrazně menší než u mladistvých a dospívajících. Ale nenechme se mýlit relativně vysokým zatížením mladistvých: přibližně 76% všech registrovaných podezřelých a 82% všech odsouzených jsou dospělí.
3. Tato situace pánuje už mnoho let.
4. Vzhledem ke struktuře deliktů dominují u všech věkových skupin majetkové, vlastnické a dopravní delikty, u mladistvých se jedná

převážně o krádeže. Ve statistice odsouzených samozřejmě převažují těžké trestné činy, pro objektivní obraz si tedy musíme vzít statistiku všech podezřelých vyšetřovaných policií. Potom nám vylpne, že u mladistvých se jedná nejvíce o takové delikty jako jsou jednoduchá krádež v obchodě, ublížení na zdraví, odpor proti veřejnému činiteli, rušení veřejného pořádku a porušení zákona o omamných látkách. V konkrétních formách to znamená: krádež v obchodě, kapsářství, přechovávání omamných látek.

Celkem můžeme konstatovat, že se většinou jedná o delikty lehké a *jednoduše strukturované*, které na rozdíl od „typických“ trestných činů dospělých nekladou žádné vysoké nároky na přípravu, organizaci a provedení a jsou tedy pro trestné orgány i veřejnost *dobře viditelné*.²⁵ Přesto je situace mladistvých a dospívajících ve srovnání s dospělými o něco horší.

- Na základě relativně častého znění rozsudku na nápravné zařízení pro mladistvé je podíl trestu odnětí svobody podstatně vyšší než ve všeobecném trestním právu.²⁶
- V podobných případech musí mladiství počítat s nepodmíněným trestem pro mladistvé častěji než dospělí s nepodmíněným trestem odnětí svobody.²⁷
- U *opakovaných* trestných činů nesou pachatelé pod 21 let vyšší riziko nepodmíněného rozsudku, jejich tresty jsou delší, vyšetřovací vazba je častější, když jde o závažnost deliktů, jsou rizika rozdělena opačně.²⁸

Resumé: „Opakovaně nápadní mladiství a dospívající jsou trestáni tvrději než srovnatelní dospělí obžalovaní. Horší postavení mladistvých a dospívajících se projeví ještě výrazněji, když do tohoto pozorování zahrneme i tresty v nápravném zařízení pro mladistvé.“²⁹

²⁴ srov. DÖLLING, D.: Die Bedeutung der Jugendkriminalität im Verhältnis zur Erwachsenenkriminalität. In: Grundfragen 1992, str. 40 a násl.

²⁵ tamtéž, str. 45., Proto asi se všeobecně proti kriminálním statistikám odchýlného chování mladistvých namítá, že odráží především změny na úrovni kontroly jak trestních oznámení a chování oběti tak i strategií bezpečnostních orgánů a orgánů činných v trestním stíhání.

²⁶ viz k tomu: HEINZ, W.: Jugendstrafrechtspflege im Spiegel der Statistiken. Ausgewählte Daten für den Zeitraum 1955–1988. In: MschrKrim 1990/73, str. 214 a násl.

²⁷ HEINZ, W.: Mehrfach Auffällige – Mehrfach Betroffene. Erlebnisweisen und Reaktionsformen. In: Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen (vyd.): Mehrfach Auffällige – Mehrfach Betroffene. Erlebnisweisen und Reaktionsformen. Bonn 1990, str. 44 a násl.

²⁸ Podle Pfeifferova resumé tři nezávislých výzkumů z let 1984–1989. viz k tomu: PFEIFFER, CH.: Neue kriminologische Forschungen zur jugendrechtlichen Sanktionspraxis in der Bundesrepublik Deutschland – eine Analyse unter dem Gesichtspunkt der Verhältnismäßigkeit. In: Grundfragen 1992, str. 60–91., srov. taky výše uvedené práce W. HEINZE.

²⁹ PFEIFFER, CH.: Neue kriminologische Forschungen zur jugendrechtlichen Sanktionspraxis in der Bundesrepublik Deut-

Nároky na trestní právo mladistvých.

„Žádnému člověku se nesmí prokazovat dobrodiní proti jeho vůli“, napsal Kant ve svých poznámkách, „Neboť jinak by ke svobodě také patřilo sám se jí vzdát a svůj způsob života přenechat libovůli jiného“. ³⁰ Toto vymezení pomoci vychází bezprostředně z osvícenského pojetí vztahu mezi jednotlivcem, státem a společností. Podle zásad univerzálního rozumu bylo jejím politickým projektem zaručit pomocí racionální formy výkonu vlády soužití svobodných a rovnoprávných občanů; její společenský projekt spočíval v takové organizaci tohoto soužití dle zásad rozumu, aby se jednotlivec mohl svobodně rozvíjet.

S rozšířením tradiční formální základny platnosti trestního práva v právním státě se také mění tradiční vzorec sociální kontroly. Prevence se stává rozsáhlou kontrolní strategií, protože se právu přisuzuje řešení systémových konfliktů.

„Formálněprávní argumentace stojí a padá s blednutím kontextu“ ³¹ – materializace práva naopak vede od pozdního 19. století ke zvýšení zájmu o poznání práva. Empirické sociální vědy dávají klasickému „způsobení zla“ právem zdánlivě racionální roucho. Ve skutečnosti však myšlenka zpracování konfliktu v trestním právu nevede k nové konceptualizaci trestního stíhání, která by posunula do středu pozornosti také jednotlivé kontexty. Podle německého právního sociologa Luhmanna nedochází k tzv. *conflict-processing*, tj. k přechodu od represivní sociální kontroly k formám právního zpracování konfliktu. Naopak: konzervativní strategie sleduje klasickou logiku trestání i tehdy, když se místo na trestný čin fixuje na pachatele a troufá si na úkoly *people-processing*.

Individualizující právní pohled na skutečnosti má za následek neutralizaci sociální kontroly: kontexty se v něm jeví jako pouhé okrajové podmínky případu, společenské krize jsou redukovány na otázku smyslu a problematiky jednotlivců a mohou pak být odpovídajícím způsobem „zpracovány“. Požadavek „humánního výkonu trestu“ se pak zdá být důsledný. Důsledný je však především proto, že oprostuje společnost dvojnásobně: nejen od špatného svědomí pramenícího z nehumánního, totiž násil-

ného charakteru trestání, ale i od pohledu na souvislost násilí a moci, která tvoří základnu tohoto trestání. Trestní právo tak zůstává ve svém pojmově-teoretickém jádru, ve svém konsenzním modelu nejenže nedotčeno do očí bijícími změnami své praxe, je jimi dokonce navíc legitimováno tím, že se jeho metody vykládají racionalizujícím, jiným způsobem a nanovo se zakládají tam, kde je tatáž praxe už videla těsně před selháním: jako instance řešící konflikty mezi mladistvými.

Zde, v manipulaci s dětmi a mladistvými, se očitěji projevuje skutečnost, že oproštění společnosti od násilí pomocí institucionalizovaného práva současně zbavuje lidi jejich moci. Diverze chce „sociálními, pedagogickými a terapeutickými opatřeními ... přispět k potlačení kriminality a zabránit recidivě osob, které spáchaly trestný čin.“ Narovnání pachatele s obětí sleduje svůj deklarovaný cíl přivést mladistvé do situace, aby „samostatně něco učinili pro oběť, které způsobili újmu, a tím sami převzali zodpovědnost“. ³² Ústředním pojmem je zde autonomie: svobodné sebeurčení má umožnit zodpovědné jednání. Preventivní cíl se však obrací v opak: vynucená kooperace způsobuje ztrátu autonomie klientely.

Obžalovaný resp. obviněný pachatel se při vyjednávání stává stejně jako jeho oběť objektem státního zásahu. Vyjednávání se stejně jako soudní líčení orientuje na minulost a ne na budoucnost („zachovávat či vytvářet mladým lidem pozitivní životní podmínky“, § 1 KJHG) sporných stran. Průběh neurčují jejich přání, nýbrž snaha o konzistentní rozhodnutí v rámci znovuoobnovení normy. Sporné strany už nejsou *aktéry* sociálního děje, jsou stále ještě a nadále pouze *činiteli*: sledují se jejich zážitky, jejich motivy a obavy, neboť „pachatele“ jako *autora* spojuje s jeho „obětí“ pouze „spáchaný čin“. Když tedy Basaglia/Ongaro mluví o preventivním „mučení“, ³³ tj. že pachatel a oběť jsou vytrženi ze společnosti a nuceni k doznání, že v ní chtějí „dobře žít“ – být šťastní, že se od nich nepožaduje účast na smíření a shoda na *tomto* výsledku, nýbrž zásadní souhlas s metodou postupu, tedy podřídit se třetí straně, znamená to, že nehledají odpověď na porušení sociálního vztahu, nýbrž mají jako pasivní diváci sledovat průběh spravedlnosti, jejíž racionalita je jim

schland – eine Analyse unter dem Gesichtspunkt der Verhältnismäßigkeit. In. Grundfragen 1992, str. 73.

³⁰ Viz k tomu: Kant's gesammelte Schriften. In. Königliche Preußische Akademie der Wissenschaften, 1900–1955, díl XXIII, Berlín 1955, str. 293.

³¹ ALBRECHT, P.-A.: Prävention als problematische Zielbestimmung im Kriminaljustizsystem. In. Krit. Vierteljahresschr. für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft Heft 1/ 1986, str. 68.

³² HERZ, R. G.: Dekonstruktivismus im Jugendstrafrecht. Täter–Opfer–Ausgleich. In. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 1991 74/2, str. 81.

³³ viz k tomu: BASAGLIA, F. – BASAGLIA ONGARO, F.: Crimi di pace. Ricerche sugli intellettuali e sui tecnici come addetti all'oppressione. Torino 1976, str. 15.

cizí a ve skutečnosti jim nepomáhá. Tato prevence neslouží účastníkům jednání, nýbrž zachování symbolického řádu.

Prevence je podle Becarii hlavním cílem každého dobrého, tj. rozumného zákonodárství. Samozřejmě už on měl pochyby ohledně rozumného působení právních norem. Jeho námitky se přitom netýkají instrumentální racionality použitých prostředků, nýbrž jejich zásadní logiky, tj. této racionality samé. Vidí ji jako racionalitu paradoxu, vytvářející v první řadě právo a bezpráví. Tyto dvě strany prezentuje jako věčné a nezměnitelné. Přesto však vkládá své naděje do zákonů: „Volete prevenire i delitti? fate che le leggi sian ciare, semplici ... Volete prevenire i delitti? fate che i lumi accompagnino la liberta...“³⁴ Světlo, které dnes musí provázet filozofii svobody, je bezpochyby reflexivní vědění o svázanosti práva a jeho věd v souvislostech, které se vymykají z jeho řízení. Z tohoto hlediska se mi jeví jako trefné i poslední Beccariovo doporučení, že zdokonalení výchovy je tím nejbezpečnějším, ale také neobtěžnějším prostředkem prevence: zpochybňováno dnes není paternální utváření člověka právem, nýbrž utváření práva. Pro trestní právo mladistvých to znamená minimálně jasno v těchto věcech:

1. Smír ve společnosti nemůže být nastolen pouze právem samotným a už vůbec ne trestním právem.³⁵ Krize státního a společenského řízení musí být řešeny strukturálně: ekonomicky i kulturně.
2. Zásahy trestní justice proto musí sledovat zá-

sadu působit při zachování ochrany garantované právním státem směrem k omezení konfliktů.

3. Od zákonodárce se proto musí požadovat především přesné určení vztahu KJHG a JGG tak, aby byla zákonná o soudech pro mladistvé jednoznačně přičtena subsidiární role. To na jedné straně znamená posílit práva postižených dětí a mladistvých tím, že se místo trestných činů budou tematizovat potřeby a konflikty, na druhé straně to znamená více právní jistoty a průhlednosti při stíhání trestných činů. K posledně jmenovanému patří také různorodost řízení, která připouští systematickou non-intervenci trestní justice stejně jako její opětovné použití represivních sankcí³⁶, a zákon o soudech pro mladistvé, který je bez pojmů autoritativní výchovy („škodlivé sklony“, „pořádek“ atd.) a bez polepšovny, zato však obsahuje vlastní katalog deliktů, který formuluje srozumitelná očekávání k ochraně právních statků.

Důsledky takové „sebeobřízky“ trestního práva mladistvých s už ne proaktivními, nýbrž limitujícími funkcemi bychom však neměli přeceňovat. Účinek se může rozvinout pouze v souvislosti společensky organizované pomoci. Cesta k tomuto cíli by však mohla být schůdná.

Z němčiny přeložil: PhDr. J. Strážnický.

Do tisku upravila: PhDr. T. Machalová, CSc.

³⁴ viz k tomu: BECCARIA, C.: *Dei delitti e delle pene* (1764). Milano 1884.

³⁵ „Vždyť válka přeci netrvá jen tak dlouho, pokud se jsou páčány akty nepřátelství, nýbrž tak dlouho, dokud panuje záměr vymýtit násilí násilím“. viz k tomu: HOBBS, T.: *Leviathan. Sive de materia, forma et potestate civitatis ecclesiasticae et civilis*. London 1966.

³⁶ ALBRECHT, P.-A.: *Informalisierung des rechts. Empirische Untersuchungen zu den Grenzen der Opportunität im Jugendstrafrecht*. Berlin-New York 1990, str. 38.